OP Pad - GROENE WANDELING DEN HAAG

Den Haag is regeringsstad, stad van de vrede, van Willem, Haagse Harry en van Rutte in zijn torentje. Maar boven alles is Den Haag een groene stad. Je kunt uren wandelen van park naar bos, van tuin naar landgoed.

Het is niet mis, al dat groen dat de 'stad' omringt. Hoewel, stad? Stadsrechten heeft Den Haag nooit verworven – veel te machtig zou de residentie worden, met al die privileges, vonden Delft en Leiden – stadsmuren mochten er zodoende niet gebouwd worden. Toch heet het in de volksmond 'stad' hoewel geen muren maar een gracht de omlijsting van het oude Den Haag vormt. Daarbinnen woonde de adel in haar verwarmde villa's en winterpaleizen. Maar zomers wilde men naar 'buiten', de bossen in. Die strekten zich uit van Hoek van Holland totaan Haarlem. Het Lange Voorhout, Huis ten Bosch, Haagse Bos, de Scheveningse Bosjes, Nieuwe Scheveningse Bosjes, het Westbroekpark, Huis ten Bosch – de stadsplattegrond van Den Haag wemelt van de verwijzingen naar groen. Meer dan 400 tuinen en parken telt de stad. Deze weekendwandeling rijgt de mooiste aaneen.

*Dag 2 maakt de route een (optioneel) lusje door park Zorgvliet, waarvoor een jaarkaart nodig is. Die is voor € 7,- te koop bij de **VVV, Spui 68** en bij **boekhandel Paagman op de Frederik Hendriklaan**.*

Onderstaande beschrijving is geen exacte routebeschrijving. Gebruik de links naar de online kaart met ingetekende, downloadbare routes.

Dag 1, Den Haag Centraal Station > Scheveningse haven, 15 km
Groen: Haagse Bos, Clingendaal, Oostduin/Arensdorp, Hubertusduin, Scheveningse Bosjes, Meijendel.

> START – Op het plein voor Den Haag Centraal Station staat een grote zwart-witte klok. Steek je daar de drukke Bezuidenhoutseweg over dan strekt het Haagse Bos zich voor je uit.

Het **Haagse Bos** is een van de groene 'oases' van Den Haag. Onderdeel van het Haagse Bos is de **Koekamp**, zo genoemd naar de koeien die hier ooit graasden. Het is de plek waar nu nog een van de oudste bomen van de stad staat, links in de hoek. Én het is de plek waar ooievaars nestelen. Echte ooievaars, en die zijn er in de stad niet zo heel veel meer. Nep exemplaren daarentegen, daar hebben we er veel van: in hout, plastic, brons of goud – het beestje is alom aanwezig. Gek is dat niet, want de vogel is het symbool van Den Haag. Afgebeeld op haar mooist met opgetrokken poot, aal in de bek en op een gouden blazoen. Door die aal is het allemaal gekomen. Na het binnenhalen van de vis pikten de ooievaars de markten en straten weer schoon en toonbaar. En dat deden ze met zovele tegelijk dat de stad het dier op een voetstuk heeft geplaatst met een plek op haar wapenschild. Achter de Koekamp ligt het **Malieveld**, de 'speeltuin van de adel' die er maliëngolf speelde, de voorloper van het huidige golf. Met een slaghout (malie) moest een houten bal in zo min mogelijk slagen over een lange baan tussen palen worden geslagen. Op het Malieveld mag niet gebouwd worden, dat is in een ver verleden zo bepaald, in de Akte van Redemptie uit 1576.

> Aan de overzijde van de Bezuidenhoutseweg bij de handwijzer rechtsaf langs hertenkamp Malieveld. Einde slingerpad roodwitte stickers blijven volgen, Laan van Nieuw Oost-Indië oversteken, het bos in.

Het Haagse Bos is nog een restje van het oude woud dat zich langs de kust uitstrekte van Den Haag tot aan de Haarlemmerhout. Het bos, of 'haag', was het jachtgebied van de graven van Holland: des graven hage werd uiteindelijk 's Gravenhage. Het Haagse Bos en de Haarlemmerhout zijn de oudste bossen van ons land. In het Haagse Bos staan nog enkele oeroude bomen, maar de meeste zijn tijdens de Tweede Wereldoorlog gekapt door de Duitsers om een lanceringsbaan te kunnen aanleggen voor hun V1-raketten richting Londen. De bommen die de geallieerden wierpen om deze lanceringsbaan te vernietigen misten doel. Ze kwamen even verderop terecht op de wijk het Bezuidenhout.

Vroljker is het nieuws over de vijver die je passeert op weg naar **Huis ten Bosch**. Het is de woning van Willem Alexander, Maxima en hun dochters Catharina-Amelia, Alexia en Ariane. Deze vijver zou de plek zijn waar Willem Alexander met schaatsen en al knielde en Maxima ten huwelijk vroeg. Veel pracht en praal geeft het huis aan de buitenkant niet prijs. Wel zijn de oude dôme met Oranjezaal te zien.

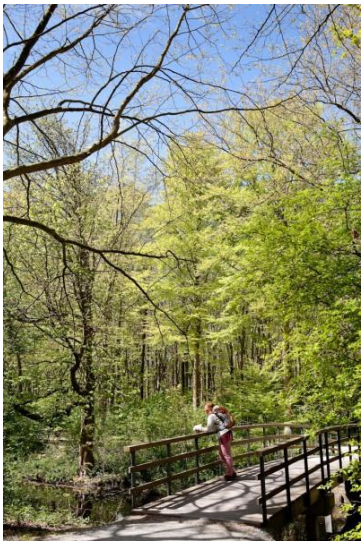

> Bij kiosk Chalet ten Bosch, gelegen aan de Benoordenhoutseweg/ Leidsestraatweg (N44) kun je kiezen: een heen en weertje naar Marlot, een 1920-er jaren wijk met interessante architectuur in rode baksteen. Of: meteen rechtdoor de N44 over (pas op!) en de Waalsdorperlaan volgen tussen Duindigt en Oosterpark. Vervolgens linksaf de Van Brienenlaan in.

In die mooie huisjes aan de rechterzijde van de Van Brienenlaan woonde vroeger het personeel van **Clingendaal**, het voormalige landgoed van Baron van Brienen van het Grootlint. De baron was een fervent visser en op één van zijn lievelingsstekken werd een brug aangelegd, inderdaad, de Van Brienenoordbrug. Van Brienen hield ook van feestjes en om die op gepaste wijze te vieren liet hij Des Indes bouwen, nu een van de sjiekste hotels van Den Haag. Op landgoed Clingendaal vind je de Hollandse tuin, een Versaille-achtig parkje, en ook de bunker waarin tijdens de Tweede Wereldoorlog Seyss-Inquart zich verschuilde als er een bombardement dreigde. Hij verbleef in de grote villa, waarin nu Instituut Clingendaal huist. Onder een oude lindeboom, even voorbij de ingang van de Japanse tuin liggen de graven van zeker twaalf overleden hondjes van Marquerite M. Baronesse van Brienen, ook freule Daisy genoemd(1871 – 1939). Ongetrouwd, kinderloos, maar gek op honden was ze. Arme Lassie. Arme Toto: 'Heard nothing, saw nothing, knew everything.. (1921 - 1935)'

Deze boom markeert de ingang van de Japanse tuin (rechts) en is de buur van de boom met de hondengraven.

Clingendaal is een prachtig park, met open grasvlaktes, knotsen van bomen en een dijk die dik onder het zit, fluweelzacht en in allerlei tinten groen. De meeste bezoekers komen voor de **Japanse tuin** – ook een nalatenschap van Daisy – waar plantensoorten groeien die je elders nauwelijks tegen komt. Of juist andersom. In de nabijgelegen theetuin IJgenweis horen we twee dames smoezen. 'Dat plantje, met die ruwe blaadjes en rode antenne, heb je dat gezien? Dat groeit als onkruid in mijn tuin, maar hier mag je er alleen naar kijken…' De Buddha van grijs beton met vuurrode lippen en gouden lichaamsversiering wordt elke avond veilig opgeborgen. En wanneer de tuin op haar mooist is? 'In de herfst', zegt een van de dames. 'Dan zie je hier een páddenstoelen, dat is werkelijk buitengewoon.' Haar gezelschapsdame houdt het juist op het voorjaar vanwege alle tere bloesemblaadjes. De dames knabbelen en babbelen verder. De bio-spelt-bitterballen met een royaal uitgevallen glaasje bubbelwijn in de tuin van café IJgenweis bevallen prima.

De Japanse tuin, open in het voorjaar en de herfst.

> Na Clingendaal steek je de Van Alkemadelaan over, waarna de route via de Van Montfoortlaan park Oostduin/Arensdorp in voert.
Het landhuis is afgebroken, maar het voormalige **landgoed Oostduin/Arensdorp** van de familie Van Bentum is nog steeds in trek. Bij 'hoge hoedjes met labradors', maar ook bij jongeren. Populaire hangplek is de picknicktafel bij het oude theehuis. Het is een ontwerp van Daniel Marrot, die ook Het Loo ontwierp. Vier jongens lummelen er wat rond, de radio op 10. Ze zijn te groot voor het speeltuintje verderop, te jong om aan te sluiten in de rij papa's en mama's die hun kinderwagens door het parkje duwt.

Het theehuis in park Oostduin/Arensdorp.

> Via de Van der Houvenstraat, de Ruychrocklaan en langs het Aloysiuscollege beklim je via een trap een hoog oud duin. Er volgt nóg een trap op, tot je op 30 m boven NAP staat. Hubertus heet deze bult in het groen, net als de tunnel die er later onderdoor werd gegraven.

Niet bepaald sjiek vinden we dit **Hubertusduin**, eerder een beetje verwaarloosd maar dat wordt goed gemaakt door het uitzicht rondom. Onderaan het Hubertusduin waaieren onverharde paadjes verschillende kanten uit. Wie een goede neus heeft, zal merken dat de lucht steeds zilter wordt: de duinen en de zee komen dichterbij…

> Op de Kwekerijweg rechts aanhouden, langs manege Wittebrug, bruggetje over, de Klatteweg over, en dan via de Duinroosweg – met mooie villa's! – naar de Pompstationsweg waarop je rechtsaf slaat naar de Scheveningse gevangenis.
De **Scheveningse gevangenis –** sinds het Joegoslavië Tribunaal verblijven er nogal wat -iccen, -diccen en -viccen achter de tralies – wordt in de Tweede Wereldoorlog ook wel Oranjehotel genoemd. Hier hielden de Duitsers de verzetsstrijders gevangen om ze later op de Waalsdorpervlakte te fusilleren. Op weg erheen kom je langs de Scheveningse Bosjes met De Keulse Pot (*'Voor al Uw eet en drinkgenot'*) en even verderop staan aan de overkant een rijtje fraaie houten huizen in groen en rood. Ze werden na de watersnoodramp aan Nederland geschonken door Zweden.

Ze staan er nog steeds. De noodonderkomens die Zweden aan Nederland schonk na de watersnoodramp.

> Voorbij de gevangenis rechtdoor Van Alkemadelaan oversteken, en doorlopen naar de watertoren in de verte. Vlakbij de Watertoren staat Kiosk 353.
Meijendel is een bijzonder duingebied, de watertoren doet al zoiets vermoeden. Onder de grond, diep in de zanderige bodem, wordt rivierwater gefilterd tot drinkwater. Het is heerlijk water. Bijna net zo lekker als het schepijs van kiosk 535.

> Voorbij de kiosk rechts aanhouden, verder Meijendel in, over een schelpenpaadje langs het fietspad.Na ca 600 meter linksaf, via een houten trap het duin over, richting naaktstrand.

Na ca 500 meter, net voor de afslag naar het naaktstrand, liggen in de bosjes rechts enkele overblijfselen van de Atlantic Wall, een muur van 5000 kilometerdie de Duitsers aanlegden ter verdediging van hun nieuwe rijk. Hij loopt van Noorwegen helemaal naar Spanje.

> Steek vervolgens het het duin over (let op de imposante bunkers) en sla linksaf, richting pier en door naar het Scheveningse havengebied. In plaats van over het strand kun je ook de mooie nieuwe boulevard uitproberen.

De nieuwe boulevard is ontworpen door de Spaanse architect De Solà Morales. De boulevard volgt het golvende verloop van de oude duinen en is uitgerust met bijzonder straatmeubilair in passende kleuren. De zeewering bevindt zich ín de boulevard. Die werd begin april 2013. Helaas heeft De Solà Morales dat niet meer meegemaakt, hij overleed februari 2012.

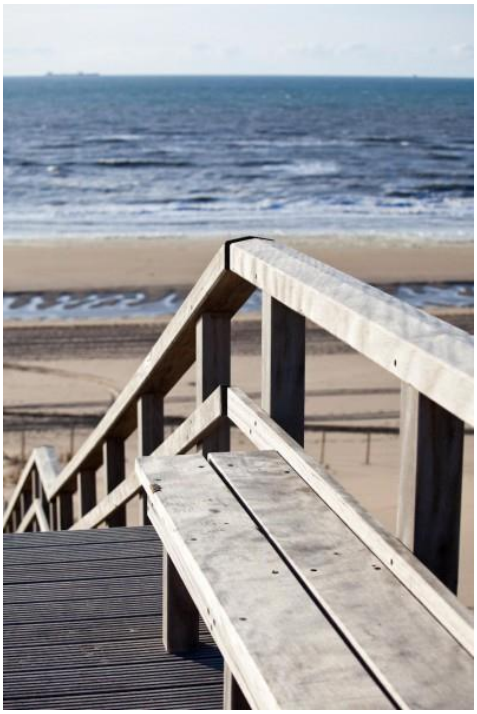

Opgang naar het strand.

Enorme bunkers ontsieren de duinen.

Op weg naar de haven kun je afslaan naar de boulevard voor o.a.
* Het Kurhaus
* Museum Beelden aan Zee, ondergebracht in een paviljoen, gebouwd voor Wilhelmina van Pruisen. Ze had slaapstoornissen, maar hier, bij het ruisen van de zee, kon ze heerlijk wegdromen.
* Sprookjesbeelden, op de boulevard, voor Museum Beelden aan Zee, staan de hartveroverende koperen sprookjesbeelden van de Amerikaanse beeldhouwer Tom Otterness.
* De vuurtoren van Scheveningen, nog steeds een belangrijk orientatiebaken, het schijnsel is 53 km ver te zien.
* Surfdorp F.A.S.T., helemaal aan het eind van de boulevard – ook geschikt om te lunchen of voor een lekkere avondhap.
* Het havengebied: met jachthaven, eerste binnenhaven, tweede binnenhaven. Restaurantjes en cafées in soorten en smaken.

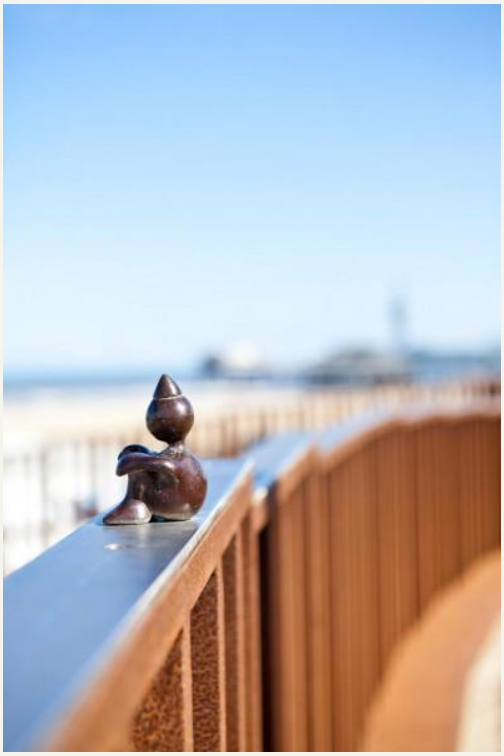

De vrolijke sprookjesbeelden van Tom Otterness.

Vanaf de terrassen aan de dr. Lelykade kijk je zo op de haven van Scheveningen.

DAG 2, SCHEVENINGSE HAVEN > DEN HAAG CENTRAAL STATION, 13,8 KM
GROEN: WESTBROEKPARK, VAN STOLKPARK, SCHEVENINGSE BOSJES, ZORGVLIET, PLEIN 1813, TUIN VREDESPALEIS (BEPERKT TOEGANKELIJK), PALEISTUIN.

> START: Strandweg ter hoogte van de Keizerstraat.

In de Scheveningse haven of op het strand begint de dag goed met een 'lekker bakkie' – er veel leuke cafés in het havengebied. Bij het **Scheveningse Vissersvrouwtje** – een monument voor gevallen zeelui – sla je rechtsaf, de Keizerstraat in.

Het Scheveningse Vissersvrouwtje.

> Om op de Haringkade uit te komen steek je na de Keizerstraat de Jurriaan Kokstraat over en dan meteen linksaf voetpaadje (bord) in. Vervolgens de Heemraadstraat/Badhuisstraat schuin links oversteken, rechtdoor Loggerstraat in en dan rechtsaf de Haringkade op.

Langs de Haringkade voert de route over een smal jaagpad.

Halverwege het jaagpad moet je via een trekpontje het water over naar het**Westbroekpark**. Iemand die wil zwengelen?! Aan de overkant ligt theetuin De Waterkant, zo'n plek waar je even in het gras móet zitten met een krakendvers broodje mozzarella en een koel glaasje witte wijn. '*Gelieve geen bitterballen naar de eendjes te gooien*' is het verzoek dus eet ze vooral lekker zelf op. Is de ergste dorst gelest, bezoek dan de bunker achter het theehuis. Er zijn regelmatig exposities, zo niet, dan is het nog steeds een bijzondere ervaring: wat een koude ellendige bedoeling is het in zo'n bunker.

HHet pontje over de Haringkade naar het Westbroekpark.S Sapje, wijntje, zonnetje – De Waterkant is een lekker stekkie.

Het Westbroekpark is trouwens veel meer dan een theetuin, een bunker en een speeltuin. Het park is een van de grootste rozentuinen van Europa. Je kunt er vrijuit struinen over het gras tussen de beelden en rozenperken door. Het rosarium telt 20.000 rozenstruiken en meer dan 350 soorten rozen. Bij de uitgang van het park staat een reusachtig beeld op een heuveltje, het is politicus Pieter Jelles Troelstra.

Opvallende beelden in het Westbroekpark.

> Na het Westbroekpark steek je rechtsaf de Haringkade over en klim je via een trap – je ziet hem meteen – de Scheveningse Bosjes in. Het pad komt uit op de Ver Huellweg. Aan de overkant van de weg een vijver en twee monumenten.

Ongemerkt passeer je, schuin links achter je op het veld, het **Molukse monument**. Als je de linkeroever van de vijver volgt, kan het volgende monument je niet ontgaan: het **Nederland-Indië-monument**. Het is opgericht ter nagedachtenis aan de Nederlandse slachtoffers in Nederlands-Indië tijdens de Japanse bezetting. Jaarlijks op 15 augustus wordt stilgestaan bij de onderdrukking en terreur wereldwijd.

Het Nederland-Indie-monument. ‘De geest overwint’ is de tekst waarmee het leed wereldwijd herdacht wordt.

> Kies voorbij het laatste monument, op splitsing van paden: linksaf, het pad zo hoog mogelijk. Het komt uit op Hogeweg die het sjieke, sorry chique, Van Stolkpark in voert.

Het **Van Stolkpark** is gebouwd door de Rotterdamse havenbaron Van Stolk. Hij kocht het duin om er wat 'vakantiehuisjes' neer te zetten. Die vakantiehuisjes zijn gigantische villa's geworden, met name bewoond door zakenlui en ambassadeurs. Het Van Stolkpark gaat door voor een van de rijkste van Nederland (nr 3 op Quote's lijst) en de 'groenste wijk' van Den Haag. De wijk valt ook bij dieren goed in de smaak. In de bronsttijd dwalen er herten uit Meijendel rond. Er worden regelmatig torenvalken gesignaleerd en eens per jaar ook heel veel padden: de paddentrek voert door het Van Stolkpark. Als de wijk de slagbomen sluit (april) is dat om de dieren een voorspoedige oversteek te garanderen, en niet om pottenkijkers te weren – zo is men niet in het Van Stolkpark.

> Na dit lusje door het Van Stolkpark zakt de route weer af naar de vijver, steekt de drukke Professor B.M. Teldersweg over (oppassen!) en voert dan de Scheveningse Bosjes in. Langs de Scheveningse Bosjes, aan de overzijde van de Kerkhoflaan, liggen drie begraafplaatsen.

De **Israelische Begraafplaats** (gesloten voor bezoek; o.a. Isaac Israels en rabbi Berenstein liggen hier begraven). Het bijzondere is dat op deze begraafplaats zowel Sefardische (Portugeze)Joden liggen als Asjkenazische (Hoogduitse) joden. De Portugezen hebben staande stenen op het graf, de Hoogduitse liggende stenen. Ernaast bevindt zich de katholieke begraafplaats met koepel en galerij, o.a. Dimitri Frenkel Frank en Robert Long rusten hier. Net als de Algemene Begraafplaats (in de Napoleontische tijd een schietbaan voor kanonnen) is de katholieke begraafplaats vrij toegankelijk. De drie begraafplaatsen liggen buiten de oude grenzen van de stad. Dit is de plek waar men vroeger, om hygiënische redenen, de doden begroef.

> Vanaf de Scheveningse Bosjes steek je de Scheveningseweg over naar Zorgvliet, eveneens een aangelegd park, geen onderdeel van het oude oerbos. Om het park in te kunnen heb je een jaarkaart nodig (€ 7,-, bij VVV of Paagman in de Frederik Hendriklaan).

Men wil **Zorgvliet** graag een beetje exclusief houden, het is tenslotte de achtertuin van het Catshuis, de ambtswoning van premier Rutte. Aan de ingang van het park is een klein bezoekerscentrum met informatie over de bijzondere vogels en flora van Zorgvliet. Langs de schrale grasvelden slingeren paadjes door velden met paarse klokjesbloemen, een oud bruggetje vormt beschutting tegen zon of wind, tussen knoestige bomen zitten picknickers, verderop op een bankje kwebbelen Haagse dames tegen elkaar over het gekwetter van de vogeltjes. In Zorgvliet kon Cats tot rust komen – hier vliedden zijn zorgen weg. Nog een weetje:door Zorgvliet stroomt de Haagse Beek, de beek die in de duinen ontspringt en helemaal totaan het centrum stroomt. Nog steeds voedt de beek de Hofvijver.

Zorgvliet. Weitjes, slootjes, bruggetje – een prima plek om je zorgen te laten vlieden.

> Je moet terug naar de ingang om Zorgvliet weer uit te kunnen. Over de Scheveningseweg voert de route naar het Vredespaleis.

In het **Vredespaleis** huizen het Permanente Hof van Arbitrage en het Internationale Gerechtshof. Het bezoekerscentrum is gratis toegankelijk, wil je een toer door het Vredespaleis dan moet je aansluiten bij een (betaalde) rondleiding. De tuinen zijn alleen te bezichtigen op dagen dat er rondleidingen zijn. Gratis te bekijken is het wensboompje bij het bezoekerscentrum. Love, happiness and health to all, staat er in Japanse karakters. Of zijn het Chinese?

Vredespaleis gesloten, tuinen idem dito. Dan maar een ijsje.

> Als je de Carnegielaan schuin oversteekt en via de Zeestraat richting Paleistuin loopt, kun je halverwege even heen en weer naar Plein 1813.

De lanen met monumentale villa's langs **Plein 1813** zijn gesierd met dikke kastanjes, opvallend mooi zijn de bomenlanen in de Sophialaan en Alexanderstraat. Maar.. als je goed kijkt zie je in de basten van de kastanjes nog de sporen van het prikkeldraad waarmee ze omwikkeld waren. Dat was het werk van de Duitsers, om hun officieren te beschermen die hun intrek hadden genomen in de villa's langs het plein.

Littekens van prikkeldraad in de kastanjebomen langs Plein 1813.

> Vanaf de Zeestraat sla je rechtsaf Hogewal in en vervolgens linksaf naar de ingang van de Paleistuin.

Ingeklemd tussen de Koninklijke Stallen en Paleis Noordeinde, het werkpaleis van de koning, ligt de Paleistuin, vroeger de Prinsessetuin genoemd. Het is een populaire plek voor Hagenaars en toeristen. Onder het wakend oog van de marechaussee wordt er gepicknickt, ge-tai-chi-d, geluierd, gezond, gezoend en vrijgezel-af-gevierd.

> Verlaat de Paleistuin en sla linksaf de Prinsestraat in. Vervolgens weer linksaf de Molenstraat in, langs het Parkhotel (het eerste vegetarische hotel van Den Haag, rond 1900 gebouwd en met een (bijna) echte Berlage-trap: hij werd gebouwd door zijn leerlingen). Einde Molenstraat linksaf Noordeinde in en bij het paleis (met ruiterstandbeeld) schuin rechtsaf langs een grote kastanje.

Paleis Noordeinde is niet te huur, maar staat buiten beeld, face en face met ruiter Willem van Oranje, Vader des Vaderlands.

Deze paardenkastanje dateert uit 1883 en is een van de honderd monumentale bomen in Den Haag. Hij wordt ook wel de ‘postzegelboom’ genoemd, omdat hier vroeger de postzegelmarkt gehouden.

> Langs standbeeld Wilhelmina, rechts aanhouden en in Parkstraat rechtsaf. Langs kerk (ontwerp van Kuipers, die ook het Rijksmuseum ontwierp), langs hofje (Rusthof, nr 41-61, te bezichtigen) en einde linksaf Lange Voorhout op.

Het **Lange Voorhout** met die mooie linden waaronder op zomerse zondagen antiek- en boekenmarkt gehouden wordt, was al in de middeleeuwen een plek voor de sjiek van Nederland: de een na de andere villa verrees langs de zandweg en in de 17e/18e eeuw trok het neusje van de zalm naar het Voorhout om er in koetsjes rondjes te rijden en te pronken. Dat geparadeer en geflaneer liep een beetje uit de hand. Het werd zelfs zo druk dat men maatregelen moest nemen. Het Lange Voorhout werd bewegwijzerd, als eerste weg in Nederland, en voortaan mocht men maar in één richting rijden, om chaos te voorkomen. Het Lange Voorhout wordt ook wel de Lange Lindelaan genoemd. Daar zou ook het ‘Liesje-leerde-Lotje-lopen-langs-de-Lange-Lindenlaan vandaan komen. Het Lange Voorhout – waarvan de linden in de 16e eeuw werden aangeplant door Keizer Karel V – zou als voorbeeld hebben gediend voor de beroemde Unter den Linden in Berlijn.

De fraaie gevels maken en oude linden maken van het Lange Voorhout een van de mooiste lanen van Den Haag.

> Einde Lange Voorhout rechtsaf (langs oer-Haags café De Posthoorn) en aan het eind schuin rechts de Lange Vijverberg oversteken naar de Hofvijver.

In juni 2015 vindt op de Hofvijver het wereldkampioenschap Beachvolleybal plaats (de overige wedstrijden op het strand van Scheveningen). En wie heeft er eersterangs uitzicht? Inderdaad, de man in het torentje langs de Hofvijver. Het is onderdeel van de regeringsgebouwen aan het Binnenhof.

De Hofvijver, met regeringsgebouwen en het torentje van Rutte.

> Links langs de Hofvijver naar het Plein. Het Plein diagonaal oversteken, langs standbeeld Willem van Oranje, einde links aanhouden Korte Poten in en deze volgen tot je schuin links weer het Malieveld ziet met ertegenover Den Haag Centraal Station.

Het Plein was vroeger een groententuin. En die groenten werden gepoot. Vandaar de naam van de aangrenzende straten: Korte en Lange Poten. Groenten vind je op het Plein niet meer, wel veel gezellige en sjiek Haagse winkels en cafés met terrassen. Even een drankje? Echt Haags wordt het als er een krijtjespak aanschuift. Of een lintje. Hozee. Hozee. Hozee.

De oude en de nieuwe skyline van Den Haag.

INFORMATIE

Kaarten en gidsen

* Handige wandelkaart bij deze route is de **Stadsplattegrond Den Haag** van uitgeverij Falk, schaal 1:13.500.
* Originele wandelroutes in en om Den Haag staan in het net verschenen (april 2015) wandelgidsje **Wandelen buiten de binnenstad van Den Haag**, uitgegeven door Gegarandeerd Onregelmatig.
* **De Haagse Plekken**, De 100 plaatsen waar iedere Hagenaar geweest moet zijn. Door Ineke Mahieu en Ad van Gaalen, uitg. Seapress. Wetenswaardigheden over 100 bijzondere plekken in Den Haag.

Accommodatie, boekingen, achtergrondinformatie, stadsgidsen

* Voor informatie over overnachten, eten, drinken, winkelen, nog meer groen en de achtergrondinformatie erbij: **VVV Den Haag**.